

છેલ્લા કળશ છે ને?

સુકવિજનપયોજાનન્દિમિત્રેણ શસ્ત્રં
લલિતપદનિકાયૈર્નિર્મિતં શાસ્ત્રમેતત્ ।
નિજમનસિ વિધતે યો વિશુદ્ધાત્મકાંક્ષી
સ ભવતિ પરમશ્રીકામિનીકામરૂપઃ ॥૩૦૮॥

ઓલીકોર અર્થ છે. હવે આ 'નિયમસાર' પૂરું કરે છે.

શ્લોકાર્થ :- 'સુકવિજનરૂપી કમળોને આનંદ દેનારા...' જેમ કમળને ખીલવવામાં સૂર્ય નિમિત્ત છે એમ સુકવિજનરૂપી કમળો એને આનંદ દેનારા 'સૂર્યો...' 'સુકવિજનરૂપી કમળોને આનંદ દેનારા (-વિકસાવનારા) સૂર્યો...' કમળને જેમ ખીલવવામાં સૂર્ય કારણ છે એમ 'સુકવિજનરૂપી કમળોને આનંદ દેનારા...' આ કવિ સૂર્ય છે. 'લલિત પદસમૂહો વડે...' ઘણા ઊંચા પદના સમૂહ વડે 'રચેલા આ ઉત્તમ શાસ્ત્રને જે વિશુદ્ધ આત્માનો આકાંક્ષી જીવ...' વિશુદ્ધ અર્થ પવિત્રતાના અર્થમાં (છે). તદ્દન શુદ્ધ. વિશુદ્ધ નિર્મળ આનંદ પવિત્ર ધામ ભગવાન, તેને અહીં વિશુદ્ધ શબ્દના અર્થમાં કહ્યું છે. અહીં વિશુદ્ધ તો શુભભાવને પણ કહેવાય છે, પણ અહીંયાં વિશુદ્ધ તો આખા આત્માને (કહ્યો છે).

નિર્મળાનંદ પ્રભુ, એકલો જ્ઞાનાનંદથી ભરેલો આત્મા, એવા 'વિશુદ્ધ આત્માનો આકાંક્ષી જીવ...' એની જેને અભિલાષા છે એવો જીવ. 'નિજ મનમાં ધારણ કરે છે,...' નિજ મનમાં શાસ્ત્રના ભાવને ધારણ કરે છે. મનમાં એટલે જ્ઞાનમાં, આમનો કરેલો ભાવ-શુદ્ધ આત્મા પવિત્ર-એને શ્રદ્ધા-જ્ઞાનથી ધારે છે. એ જીવ 'પરમશ્રીરૂપી કામિનીનો વલ્લભ થાય છે.' મોક્ષનો માર્ગ અને મોક્ષ બેય બતાવી દીધા. 'તે પરમશ્રી...' પરમ આનંદરૂપી લક્ષ્મી, મુક્તિની સિદ્ધપદની પૂર્ણ આત્માની દશા, એ રૂપી કામિની-એની જે પરિણતિ-સ્ત્રી, એનો વલ્લભ થાય છે. એ પર્યાય એને કદી હવે છોડશે નહિ. પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિ. ગ્રંથમાં કહેલા ભાવો, સ્વભાવનો આશ્રય લેતા ભાવ, તે ભાવ મોક્ષનો માર્ગ છે. એને જેણે અંતરમાં ધાર્યો મોક્ષનો માર્ગ, પૂર્ણ પવિત્ર ભગવાન આનંદસ્વરૂપ, એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને સ્થિરતાથી માર્ગને ધાર્યો તે સર્વ કાળમાં પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિરૂપી મુક્તિને પામશે. એમ કહ્યું.

શ્લોક-૩૦૯

(અનુષ્ટુભ)

પદ્મપ્રભાભિધાનોદ્ધસિન્ધુનાથસમુદ્રવા ।

ઉપન્યાસોર્મિમાલેયં સ્થેયાચ્ચેતસિ સા સતામ્ ॥૩૦૯॥

[શ્લોકાર્થ :-] પદ્મપ્રભ નામના ઉત્તમ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થતી જે આ ઊર્મિમાળા-કથની (ટીકા), તે સત્પુરુષોનાં ચિત્તમાં સ્થિત રહો. ૩૦૯.

શ્લોક-૩૦૯ ઉપર પ્રવચન

૩૦૯.

પદ્મપ્રભાભિધાનોદ્ધસિન્ધુનાથસમુદ્રવા ।

ઉપન્યાસોર્મિમાલેયં સ્થેયાચ્ચેતસિ સા સતામ્ ॥૩૦૯॥

શ્લોકાર્થ :- ‘પદ્મપ્રભ નામના ઉત્તમ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થતી જે આ ઊર્મિમાળા-’ ટીકાને ઊર્મિમાળા-ઉરની-હૃદયની ધારાવાહી. ‘પદ્મપ્રભમુનિ’ પોતે મુનિ છે, સંત છે, દિગંબર છે. આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદના ઝુલામાં ઝુલનારા છે. એ કહે છે કે આવા ‘પદ્મપ્રભ નામના ઉત્તમ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થતી જે આ ઊર્મિમાળા-’ હૃદયની અંદર ઊર્મિથી થયેલી આ કથા, એમ કહે છે. ‘કથની (ટીકા), તે સત્પુરુષોનાં ચિત્તમાં સ્થિત રહો.’ સત્પુરુષોના, ધર્માત્માના જ્ઞાનમાં આ ભાવ સ્થિર રહો. એ ટીકા સ્થિત રહો એટલે ભાવ સ્થિત રહો. ટીકાનો ભાવ તો એ છે. પરમ નિરપેક્ષ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, વ્યવહારના નિમિત્તની અપેક્ષા વિનાની દશા, એને અહીંયાં મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો છે.

‘તે સત્પુરુષોના ચિત્તમાં સ્થિત રહો.’ જ્ઞાનીના જ્ઞાનમાં જ એ સ્થિત હોય, એમ કહે છે. અજ્ઞાનીને હોય નહિ. આહાહા...! આમાં કહેલો ભાવ-પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એવો આનંદ અને જ્ઞાનનો સ્વભાવનો સાગર આત્મા, એમાં ભાવ એની પર્યાયમાં આ વસ્તુ આવી છે એમ સ્થિર થઈને રહો. એમ અહીંયાં આશીર્વાદ અથવા મંગલિક કર્યું છે. છેલ્લું મંગલિક છે ને?

શ્લોક-૩૧૦

(અનુષ્ટુભ)

અસ્મિન્ લક્ષણશાસ્ત્રસ્ય વિરુદ્ધં પદમસ્તિ ચેત્ ।

લુપ્ત્વા તત્કવયો ભદ્રાઃ કુર્વન્તુ પદમુત્તમમ્ ॥૩૧૦॥

[શ્લોકાર્થ :-] આમાં જો કોઈ પદ લક્ષણશાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ હોય તો ભદ્ર કવિઓ તેનો લોપ કરીને ઉત્તમ પદ કરજો. ૩૧૦.

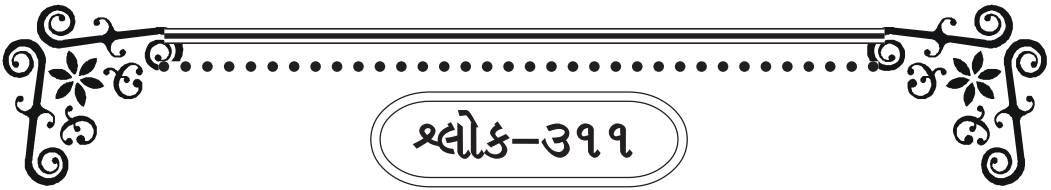
ગાથા-૩૧૦ ઉપર પ્રવચન

૩૧૦.

અસ્મિન્ લક્ષણશાસ્ત્રસ્ય વિરુદ્ધં પદમસ્તિ ચેત્ ।

લુપ્ત્વા તત્કવયો ભદ્રાઃ કુર્વન્તુ પદમુત્તમમ્ ॥૩૧૦॥

શ્લોકાર્થ :- 'આમાં જો કોઈ પદ લક્ષણશાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ હોય...' અનુભવથી વિરુદ્ધ નહિ. શાસ્ત્રોના કોઈ શબ્દોમાં લક્ષણ શાસ્ત્ર અનેક પ્રકારના છે. ધાતુ, કાળ, ભેદ વગેરે શબ્દો વિરુદ્ધ હોય 'તો ભદ્ર કવિઓ તેનો લોપ કરીને ઉત્તમ પદ કરજો.' સરળ પ્રાણી, ભદ્ર જીવો, એ શબ્દનો કાંઈ મેળમાં અમેળ થતો હોય તો એનો લોપ કરીને ઉત્તમ પદ કરજો. એમ પોતાની નિર્માનતા બતાવી. શબ્દમાં, હોં! શબ્દની રીતની પદ્ધતિમાં. કોઈ કાનોમાત્ર કોઈ ફેરફાર હોય (તો ઉત્તમ પદ કરજો).

શ્લોક-૩૧૧

(વસંતતિલકા)

યાવત્સદાગતિપથે રુચિરે વિરેજે

તારાગણૈઃપરિવૃતં સકલેન્દુર્બિંબમ્ ।

તાત્પર્યવૃત્તિરપહસ્તિતહેયવૃત્તિઃ

સ્થેયાત્સતાં વિપુલચેતસિ તાવદેવ ॥૩૧૧॥

इति सुकविजनपयोजमित्रपंचेन्द्रियप्रसरवर्जितगात्रमात्रपरिग्रह
श्रीपद्मप्रभमलधारिदेवविरचितायां नियमसारव्याख्यायां तात्पर्यवृत्तौ
शुद्धोपयोगाधिकारो द्वादशमः श्रुतस्कन्धः ॥

समाप्ता चेत्यं तात्पर्यवृत्तिः ।

[શ્લોકાર્થ :-] જ્યાં સુધી તારાગણોથી વિટળાયેલું પૂર્ણચંદ્રબિંબ ઉજ્જવળ ગગનમાં વિરાજે (શોભે), બરાબર ત્યાં સુધી તાત્પર્યવૃત્તિ (નામની આ ટીકા)—કે જેણે હેય વૃત્તિઓને નિરસ્ત કરી છે (અર્થાત્ જેણે છોડવાયોગ્ય સમસ્ત વિભાવવૃત્તિઓને દૂર ફેંકી દીધી છે) તે—સત્પુરુષોના વિશાળ હૃદયમાં સ્થિત રહ્યો. ૩૧૧.

આ રીતે, સુકવિજનરૂપી કમળોને માટે જેઓ સૂર્ય સમાન છે અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેમને પરિગ્રહ હતો એવા શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ વડે રચાયેલી નિયમસારની તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં (અર્થાત્ શ્રીમદ્ભગવત્કુંઠકુંઠાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં) શુદ્ધોપયોગ અધિકાર નામનો બારમો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો.

આમ (શ્રીમદ્ભગવત્કુંઠકુંઠાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત) તાત્પર્યવૃત્તિ નામની સંસ્કૃત ટીકાનો શ્રી હિંમતલાલ જેઠાલાલ શાહ કૃત ગુજરાતી અનુવાદ સમાપ્ત થયો.

ગાથા-૩૧૧ ઉપર પ્રવચન

છેલ્લો કળશ-૩૧૧.

यावत्सदागतिपथे रुचिरे विरेजे
तारागणैःपरिवृतं सकलेन्दुबिंबम् ।
तात्पर्यवृत्तिरपहस्तितहेयवृत्तिः
स्थेयात्सतां विपुलचेतसि तावदेव ॥३११॥

શ્લોકાર્થ :- ‘જ્યાં સુધી તારાગણોથી વિટળાયેલું પૂર્ણ ચંદ્રબિંબ...’ ચંદ્રની આસપાસ તારાગણો રહે છે. એવો જે ચંદ્ર એ સદા તેની ગતિના સુંદર માર્ગમાં બિરાજે છે. એ પૂર્ણ ચંદ્રનો ગોળો સદા તેની ગતિમાં ગમન કરે છે ને સદાય? ગતિના સુંદર માર્ગમાં શોભે છે. ‘બરાબર ત્યાં સુધી તાત્પર્યવૃત્તિ (નામની આ ટીકા)—’ ચંદ્ર જ્યાં સુધી એની ગતિમાં શોભે છે ત્યાં સુધી આ ટીકા શોભો, એમ કહે છે. ‘બરાબર ત્યાં સુધી તાત્પર્યવૃત્તિ (નામની આ

ટીકા)—’ તાત્પર્યવૃત્તિ છે ને? તાત્પર્યસાર ‘કે જેણે હેય વૃત્તિઓને નિરસ્ત કરી છે...’ આખી ટીકામાં જે પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પ, નિમિત્ત, એ બધાને જેણે હેય બનાવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન પૂર્ણાનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, પરમાત્મ પોતાનું નિજ સ્વરૂપ સ્વભાવ, એને ઉપાદેય કરી એ સિવાય બીજી ચીજોને હેય બનાવી છે. ખરેખર તો અહીંયાં પર્યાયને હેય બનાવી છે. ૫૦ (ગાથામાં). એક જ ભગવાનઆત્મા અભેદ. પર્યાયનો ભેદ નહિ, ગુણનો ભેદ નહિ. કહ્યું છે ને? ક્ષાયિકભાવની પર્યાય પણ હેય છે. આહાહા...! એ પરદ્રવ્ય છે. સ્વદ્રવ્યની પૂર્ણતા એમાં નથી, એથી એ પરદ્રવ્ય છે. અને પરભાવ છે. સ્વભાવ એકરૂપ ત્રિકાળ છે અને એક સમયનો પર્યાય આ સ્વભાવ એ પરભાવ છે. આ ઉપાદેય તો એ હેય છે. એમ આખી ટીકામાં આમ કહ્યું છે, કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘હેય વૃત્તિઓને...’ છોડવાયોગ્ય પરિણતિને ‘નિરસ્ત કરી છે (અર્થાત્ જેણે છોડવાયોગ્ય સમસ્ત વિભાવવૃત્તિઓને દૂર ફેંકી દીધી છે) તે—સત્પુરુષોના વિશાળ હૃદયમાં...’ સત્પુરુષોનાં વિશાળ જ્ઞાનમાં એ ‘સ્થિત રહો.’ વૃત્તિઓને હેય કરી અને ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવને ઉપાદેય કરીને સ્થાપ્યો છે કે જ્ઞાનીના હૃદયમાં એ વાત રહો. ઓહોહો...!

લ્યો! એ ‘નિયમસાર’નું વાંચન પૂરું થયું. પછી આમાં વધારે પોતે કહ્યું છે. છેલ્લું ‘હિંમતભાઈ’નું નામ આમાં નાખ્યું હવે. છેલ્લું. બીજા ઓલામાં નહોતું નાખ્યું. પરાણે નાખ્યું ને? ‘(અર્થાત્ શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં) શુદ્ધોપયોગ અધિકાર નામનો બારમો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો.’ આ બાર અધિકાર છે. ‘આમ (અર્થાત્ શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત) તાત્પર્યવૃત્તિ નામની સંસ્કૃત ટીકાનો શ્રી હિંમતલાલ જેઠાલાલ શાહ કૃત ગુજરાતી અનુવાદ સમાપ્ત થયો.’ લ્યો. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)